

AN'ANAVIY XONANDALIK FANINI O'QITISHNING KASBIY PEDAGOGIK USULLARI

Z.I.Ro'zmetov – *mustaqil tadqiqotchi*

Urganch davlat universiteti

Tayanch so'zlar: pedagogika, usul, metod, vosita, musiqa, ashula, xonandalik, ijrochilik, pedagogik zarurat, kasbiy musiqa, ta'lim, tushuncha, an'anaviy xonandalik.

Ключевые слова: педагогика, метод, метод, инструмент, музыка, пение, пение, исполнение, педагогическая потребность, профессиональная музыка, воспитание, понимание, традиционное пение.

Key words: pedagogy, method, method, tool, music, singing, singing, performance, pedagogical need, professional music, education, understanding, traditional singing.

Kirish. Pedagogika, musiqa ta'limi, musiqa pedagogikasida hamda musiqa san'atida an'analar va uzluksizlikni ko'p qirrali masalalarini o'rganish filologiya sohasida Bahodir Sarimsoqov, To'ra Mirza, Mamatqul Jurayev, musiqashunoslikda Is'hoq Rajabov, Fayzulla Karomatov, Oqilxon Ibrohimov, Ravshan Yunusov, musiqa pedagogikasida Qurbonniyoz Panjiyev, Shomurod Mustafoev kabi olimlar tadqiqotlarida keng yoritilgan bo'lsada, biroq, an'anaviy xonandalik fanini o'qitish metodikasi masalasi bilan bog'liq jarayonlar musiqa pedagogikasida ilk bor tahlil etilayotgani musiqiy pedagogik an'analarga nisbatan ma'lum ma'noda an'ana to'g'risidagi pozitsiyalarni rivojlantirish masalalariga ancha oydinlik kiritildi.

Metodologiyasi. Qolaversa mazkur tadqiqot pedagogik an'analarning mohiyati uzluksizlik va takrorlanuvchanlik toifalarini ochib beradi va bu tarixiy dinamika jarayonida ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lgan pedagogik tajribani o'rganish, qabul qilish, uzatish va ko'paytirish, shuningdek, saqlashni davomiyligini ta'minlaydi. An'anaviy xonandalik fanini o'qitishda ma'lum bir ijtimoiy-madaniy hamjamiyat (avlod, ijtimoiy guruh) uchun muhim bo'lgan elementlarning tashqi (tarixiy va ijtimoiy-madaniy) determinatsiyasi va qiymat tanlovi asosida shakllanishi hamda pedagogik voqelik va jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi [1].

Pedagogik an'analarning mazmuni pedagogik qadriyatlar, pedagogik bilimlar, pedagogik faoliyat, pedagogik natija o'z o'rnini topadigan pedagogik voqelikni aks ettiradi, tajriba va faoliyat usullari, faoliyat natijalari, shuningdek ularni avloddan avlodga uzatadigan usullari haqidagi g'oyalarni o'z ichiga oladi [6]. Pedagogik an'analarning vazifasi pedagogik voqelikning barqarorligini ta'minlashdan iborat [3].

Pedagogik an'analarga nisbatan "mahalliy musiqiy an'ana", "pedagogik xonandalik an'ana" kabi tushunchalar kiritilgan [2], ular turli xil ijtimoiy guruhlar uchun ahamiyati bilan farq qiladi, bunday holatlar an'ana ko'lamining kengligini ko'rsatadi. Asosiy pedagogik an'ana – har bir avlodning pedagogik faoliyatida uni amalga oshirishning muayyan normalarini ko'paytirishni ta'minlaydigan o'ta umumiy stereotiplar tizimi, ularning mazmuni

sivilizatsiyaning aniq tarixiy holatiga va uning rivojlanish darajasiga bog'liq. Mahalliy an'ana individual va universal, o'zgaruvchan va invariantligini ta'minlaydi.

Pedagogik an'analarda, shuningdek madaniy an'analarda uch bosqichli dinamikaga xosdir. Rivojlanishning dastlabki bosqichlarida invariantning shaxsiy rivojlanishi sodir bo'ladi, buning natijasida uning turli xil variantlari paydo bo'ladi va birga yashaydi. Rivojlanishning uch bosqichidan o'tib, an'ana sifat jihatidan o'zgaradi. Agar eskisi o'zgarmagan holda keyingi avlodda o'tsa u holda bu an'anaviylikning bardavomligini ta'minlagan bo'ladi. Misol tariqasida "O'rtar" ashulasi. Uning musiqa muallifi ma'lum. Mana bir necha avlod tomonidan tinglanayotgan va ijro etilayotgan musiqa asarining musiqa va so'z mazmuni, ijro uslubi o'zgarmagan holda ijro etilmoqda. Bu asar an'anaviy xonandalik asari sifatida tilga olish mumkin. Qachonki asar eskisi yangisi bilan almashtiriladi, bu esa mavjud tuzilmani boshqa shakllanish bilan almashtirishga olib keladi. Shunga ko'ra, pedagogik an'ana bir vaqtning o'zida yangilansa, takrorlansa u holda u an'anaviy xonandalik asari bo'la olmaydi.

Pedagogik an'anani "murakkab tarkibiy, ko'p darajali, iyerarxik tuzilma" deb qarash mumkin, uning asosiy tarkibiy qismlari keng doirada - yuqori, konseptual (musiqiy va pedagogik) darajadan pedagogik praksis darajasigacha, ya'ni o'qitishning o'ziga xos usullariga o'tishi mumkin bo'ladi. Birinchi holda, an'ana pedagogik ong sohasida sinadi, o'quv faoliyatining maqsadi, mazmuni, shartlari va shakllari to'g'risida ideal g'oyalar shaklida harakat qiladi; ikkinchi holda, u ma'lum bir o'qitish metodikasini belgilab, operatsion va amaliy harakatlar sohasida o'zini e'lon qiladi [4].

Respublikamiz oliy ta'lim muassasalari pedagogika sohasi bakalavriat bosqichi musiqa ta'limi yo'nalishida tayyorlanayotgan bo'lajak musiqa o'qituvchilarini an'anaviy xonandalik fanining o'qitish metod va usullarini egallashlarida jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida, an'anaviy xonandalik mahoratini egallashning konseptual darajasida xonandalik asarlari ijrosi mahoratini o'rgatish bilan bog'liq ushbu jarayonda ashula ijrochiligi uslublari mavjudligini ta'kidlab o'tish joiz.

Bundan tashqari, an'anaviy xonandalik jamoaviy yoki yakka ijro (individual), ya'ni umumiy va o'ziga xoslikni o'zida mujassam etgan deb hisoblash mumkin bo'ladi. U yoki bu ijrochining amaliyotga singib ketgan ijro usullari va stereotiplardan chetga chiqishi ko'pincha an'analarni davom ettirish va rivojlantirishning muhim hodisasidir. Bo'lajak musiqa o'qituvchisi – bakalavriat talabasi faoliyatida mavjud bo'lgan ijro talablari va stereotiplar an'ananing bir xil asosi, o'zgarmas, barqaror va barqaror, chetga chiqish, undagi ijro uslublari, yangi o'sishlarga mos keladi va an'ananing o'zgaruvchan qismi, ya'ni periferik sifatida saqlab qoladi.

Musiqa ta'lim yo'nalishida o'qitiladigan an'anaviy xonandalik fani nuqtai nazardan qaralganda musiqa san'atning an'anaviy paradigmasini izlash, ko'paytirish va rivojlantirishga qaratilgan musiqiy va pedagogik faoliyat tajribasini o'z ichiga oladi [5].

Natijalar. An'ananing mazmuni, tuzilishi, rivojlanishi va uning xususiyatlari bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy faoliyatining nazariy va uslubiy asosidir. Mahalliy olimlardan Q.Panjiyev an'anaviy xonandalik fanini o'qitishning dolzarb metodik qoidalarini rivojlantirishdagi uzluksizlik haqida munosabat bildirib, "bo'lajak musiqa o'qituvchisi kasbiy faoliyatining eng muhim jihatlardan biri bu – ularning musiqiy pedagogik faoliyatining boshlang'ich bo'g'inidir, bo'lajak o'qituvchilarga zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, asar ijro usulini his etish, tushunishlari miqdoridir. Ushbu bilimlarning mazmuni, ularni tadbiiq qilish usullari va professor-o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini musiqa darsini o'tkazishda, talabalarni musiqa san'ati bilan tanishtirishda aniqlanadi" deb ta'kidlaydi. Darhaqiqat, an'anaviy xonandalik fanini o'qitishda bo'lajak musiqa o'qituvchisining xonandalik faoliyatida ritm hissi, lad, ovoz, nafas, ovoz apparatining xisssiy-ifodaviy kuchlanishi; xona akustikasi; havoning namligi; diafragma, qo'shimcha mashg'ulotlar; nazofarenkning nosog'lom holatida ishlash kabi omillar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida ta'kidlanganlaridan kelib chiqqan holda bo'lajak musiqa o'qituvchisining musiqiy va pedagogik faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini tushunishga olib keldi. Musiqa faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari musiqiy san'at orqali pedagogik muammolarni hal qiladi [2]. Bunday holatla bo'lajak musiqa o'qituvchisining individual an'anaviy xonandalik tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqib, quyidagilarni ta'kidlashga sharoit yaratdi:

o'quv materialini tanlash va qo'llash xususiyatlari; an'anavi xonandalik fani o'quv repertuarini ijro etish uchun xonandalik ko'nikmalarini shakllantirish usullari; yakkaxon kuylayotganda talabalarning mustaqil ishlarining ahamiyati [1].

Bugungi kredit-modul tizimida musiqa o'qituvchilari kadrlarini tayyorlayotgan bir davrda talabalarning mustaqil ishinirng ta'limdagi ahamiyati, uning tuzilishi va mazmuni dolzarb muammolar sirasiga kiradi. Shunday ekan, "mustaqil ish", "mustaqil faoliyat" tushunchasi va ushbu jarayonni tashkil etish mexanizmi va vositalari haqida ko'plab tadqiqotlar bajarilmoqda.

Bu o'rinda amaliy vazifalarni kengaytirish, amaliy ish qobiliyatlari va ko'nikmalarini o'zlashtirish, o'z-o'zini bilish va o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirish, shu jumladan darsliklarni mustaqil o'qish, amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik; bo'lajak musiqa o'qituvchisining o'rganilayotgan materialni takrorlash va chuqurroq o'zlashtirish va uni amalda qo'llash, ijodiy qobiliyat va iste'dodlarni rivojlantirish va o'quv ko'nikmalari va ko'nikmalarini takomillashtirish bo'yicha topshiriqlarini mustaqil bajarishdan iborat [2].

An'anaviy xonandalik fanida reja bo'yicha repertaurda ko'rsatilgan ashulalarni mazmunli o'rganish, bo'lajak musiqa o'qituvchisining xonandalik ijro mahoratini namoyishi bu – talabalarning ushbu asarga bo'lgan munosabatini shakllantirish va musiqiy materialni o'zlashtirish uchun motivatsiya uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ammo buning uchun bo'lajak o'qituvchining o'zi ovozni musiqiy asbob sifatida o'zlashtirishi kerak [5], bu moslashuvchan, harakatchan, ohangdor, parvoz, yetarli diapazonga ega bo'lishi kerak degani, bu an'anaviy xonandalikni o'rgatish jarayonida erishiladi.

An'anaviy xonandalik fanini o'qitish ashula ovozni shakllantirish va badiiy asarlarni ijro etishning amaliy kasbiy ko'nikmalarini shakllantirish va takomillashtirishga intiladi [4]. Ashula aytishni o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida ikkita pozitsiyaga 1) asab tizimining funksional imkoniyatlari, 2) xonandalik qobiliyatlarini mustahkam o'rganishga kirishishlari shart. Talabalarda an'anaviy xonandalik ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonini quyidagicha ko'rib chiqdik: biror narsa kuylash uchun siz ovoqli ovozni tasavvur qilishingiz kerak. Bu uni takrorlashga urinishdan keyin paydo bo'ladigan natija bilan taqqoslash uchun muhimdir; harakat tizimi ham unga muvofiq tartibga solish, shuning uchun uni sozlash usuli deb atash mumkin; ovoz tasviri tegishli vosita tasvirini keltirib chiqarish. Bunday aloqa tegishli ovoz va vosita tajribasini belgilaydi [4]. Demak, yuqoridagi fikrlardan an'anaviy xonandalikni o'qitish metodikasining ko'p qirrali ekanligini tushunish kerak, bu xonandaning butun shakllanish jarayonini birlashtiradi [2].

Bakalavriat ta'limi musiqa ta'limi yo'nalishida an'anaviy xonandalik faniin o'qitish asoslan mahalliy xonandalik maktablari an'analarga asoslangan, shu jumladan ijrochilik mashg'ulotlari (texnik va hissiy-

badiiy tarkibiy qismlarning birligi) va nazariy va uslubiy tayyorgarlikni o'z ichiga olgan o'qituvchi-ijrochi va an'anaviy xonandalik talabasi o'rtasidagi faol hamkorlik jarayoni, ijro mashg'ulotlarini tuzatishga qaratiladi. Hayotiy tajribalarni kuzatish "texnik poydevorsiz hech qanday ekspressivlik kuylash bo'lmashligini" ko'rsatdi [3]. Xonandalik ijrochiligi texnikasi ashulachining ovozinining barcha badiiy va ekspressiv vositalarining kombinatsiyasi ekanligini ko'rsatdi.

Nazariy va uslubiy tayyorgarlik ashula ijrochiligi tarixi, xonanda fiziologiyasi, o'qitish metodikasi sohasidagi ma'lumotlar haqida ma'lumot beradi. Xonandalik ijrochiligi nazariyasini o'rganishga mavjud xonandalik maktablari va ularning amaliyoti bilan bir xil e'tibor berilganini ashulalarni an'anaviyligini ta'minlashda xizmat qilib kelmoqda.

Xonandalik maktablari an'analari asosida an'anaviy xonandalikni o'rgatish tarixiy jihatdan rasmiylashtirilgan texnik tarkibiy qism va uning an'anaviy ashula va hissiy badiiy tarkibiy qismlarni o'qitish elementlaridan tashkil topgan. O'zbek an'anaviy xonandalik ijrochiligi maktablari an'analari asosida "musiqiy ta'lim" yo'nalishi bo'yicha talabalarining an'anaviy xonandalik fanini o'qitish o'ziga xos xususiyatlarga ega: birinchidan, individual ta'lim shakli; ikkinchidan, musiqa ta'limi bakalavriat bosqichi ta'lim yo'nalishi talabasining musiqiy va ijro uslubi xususiyatlari:

ovoz apparati, eshitish va xonandaning butun tanasi; ijrochining individual ovozli vositasi ichkarida yashiringan.

Madaniyatshunoslik, musiqashunoslik, etnomusiqashunoslik, pedagogika, musiqa pedagogikasi va musiqa ta'limida bo'lajak musiqa o'qituvchisi hisoblangan bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalarini musiqiy, kasbiy, pedagogik va xonandalik faoliyatiga tayyorlashda "an'ana", "avloddan avlodga o'tish", "aslidek saqlash", "tajriba", "uzluksizlik" tushunchalarining mazmuni bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqot ishimiz natijasida quyidagi xulosalarini chiqarishga imkon berdi:

an'ana avloddan-avlodga o'tadigan va jamiyatda, ijtimoiy guruhlarda, musiqiy meros qatlamlarida uzoq vaqt davom etadigan ijtimoiy va madaniy tajribalarga asoslanadi;

tajriba an'analarning bilim va faoliyat jihatlari yig'indisidan iborat. Bilim jihati ijtimoiy hayotning amaliyoti va donoligini, inson tafakkurining rivojlanishini aks ettiradi. Faoliyat aspektidagi an'analarning

mazmuni faoliyatning o'ziga xos almashinuvi sifatida qaraladi, shu jumladan an'ananing tarkibiy qismlari va elementlari, o'qitish usullari, shakllari, bu qimmatli, tanlangan vaqt va avloddan-avlodga o'tib boradi;

uzluksizlik, ham takrorlovchi tomondan, insoniyat jamiyati harakati evolyusiyasida uzluksizlik va izchillikni ta'minlaydigan rivojlanishning asosiy qonunidir. Uzluksizlik – tarixiy voqelik jarayonida rivojlanadigan ma'lum tajriba (an'analari) ning uzatilishi. Bunday qarash o'zbek xalq musiqa merosida mahalliy xonandalik maktablarining an'analari to'liq ekstrapolyatsiya qilingan. Uzluksizlik ijro va uslubiy tajribaning (an'ananing) to'liq yoki qisman takrorlanishi sifatida namoyon bo'ladi, xonandalik maktablari, uslublari, tajribani uzatishning individual ijodiy usullari, tarkibiy qismlari va elementlari o'rtasidagi bog'liqlik sifatida qaraladi;

"An'anaviy xonandalik" fanini o'rgatish – bu mahalliy xonandalik maktablari an'analari asoslangan, shu jumladan ijrochilik mashg'ulotlari (texnik va hissiy-badiiy tarkibiy qismlarning birligi) va nazariy va uslubiy tayyorgarlikni o'z ichiga olgan an'anaviy xonandalik o'qituvchisi va talaba o'rtasidagi faol hamkorlik jarayonidir;

bo'lajak musiqa o'qituvchisining musiqiy-pedagogik (xonanda-pedagogik) faoliyati uning ovozli ishining o'ziga xos xususiyatlaridan iborat bo'lib, nutqda (materialni tushuntirish), ashula asarlarini ijro etish rejimlarida va bir vaqtning o'zida ikkala rejimda ham ovozdan foydalanish bilan bog'liq, bular asar mazmunini xis etish, tushuntirish va ijro etib ko'rsatishdir.

Xulosa. Buning uchun an'anaviy xonandalik uslubida ovoz berish, ovoz apparatini saqlash va rivojlantirish, uslubiy vositalar bo'yicha bilim, ko'nikma va ijrochilik malaklari muhimdir. "Musiqiya ta'lim" yo'nalishi talabalarining an'anaviy xonandalik fanini o'qitishning o'ziga xos xususiyati individual ta'lim shaklida yotadi ashula asarani o'rganayotgan musiqiy ijro etuvchi cholg'ularning xususiyatlariga ham bog'liqdir. O'zbek mahalliy xonandalik maktablarining an'analari an'anaviy xonandalik asarlarini mohirona ijro etish darajalariga erishishga qaratilgan, vaqt o'tishi bilan tanlangan texnik tarkibiy qism (uning ashula aytishni o'rganish elementlari), hissiy va badiiy tarkibiy qism tomonidan taqdim etilgan oldingi avlodlarning ijro va uslubiy tajribasini davom ettirish bilan shartlanadi.

Adabiyotlar

1. Panjiyev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. -T.: 2022. 204-b.
2. Panjiyev Q.B. O'zbek xalq musiqa ijodi. O'quv qo'llanma. -T.: 2022. 274- b.
3. Qodirov R.G'. Musiqa psixologiyasi. – Toshkent: «Musiqiya», 2005. 87-b.
4. Ibrohimjonova G.A., Yuldoshev U.Y. Musiqa nazariyasi. Darslik. –Toshkent: 2017. 216-b.
5. Begmatov S., Matyoqubov M. O'zbek an'anaviy cholg'ulari. –T.: «Yangi nashr», 2008. 70-b.
6. Ibragimov O., Cadirov J. Musiqa 7 –sinf. -T.: "G'.G'ulom", 2003.

REZYUME. Mazkur maqolada oliy ta'lim tashkilotlari musiqa ta'limi yo'nalishida "An'anaviy xonandalik" fanini o'qitishning usul, shakl, vosita, pedagogik shart-sharoitlari, an'anaviy xonandalikda o'qitishning didaktik ta'minoti hamda o'qitishning kasbiy va pedagogik imkoniyatlari muhokama etilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются метод, форма, средства, педагогические условия обучения «Традиционному пению» в сфере музыкального образования организаций высшего образования, дидактическое обеспечение обучения традиционному пению и профессионально-педагогические возможности обучения.

SUMMARY. In this article, the method, form, means, pedagogical conditions of teaching "Traditional singing" in the field of music education of higher education organizations, didactic support of teaching traditional singing and The professional and pedagogical possibilities of training are discussed.

EKONOMIKALÍQ PÁNLERDI OQÍTÍWDA INTERAKTIV METODLARDAN PAYDALANÍWDÍŇ ÓZGESHELIGI

(Ulıwma orta bilim beriw mektepleri misalında)

E.T.Tolepov – assistent oqıtıwshı

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch so'zlar: iqtisod, metod, interaktiv, bilim, malaka, tajriba, pedagogik texnologiya, natija.

Ключевые слова: экономика, метод, интерактив, знания, навыки, опыт, педагогические технологии, результат.

Key words: economy, method, interactive, knowledge, skills, experience, pedagogical technologies, result.

Mámleketimizde házirgi waqıtta jaslarǵa tálim hám tárbiya beriwge ayrıqsha itibar qaratılmaqta. Tálim-tárbiya barlıq waqıtta da jámiyet rawajlanıwınıń tiykari bolǵan. Sabaq processin shólkemlestiriw oqıtıwshıdan tek tereń bilim ǵana emes, bálkim pedagogikalıq sheberlikke iye bolıwın, sabaq beriwdiń túrli metodların biliwdi hám de óz ústinde tinbay islewdi talap etedi.

Hár bir insannıń turmısında ekonomika áhmiyetli orın iyeler eken, tábiyiy, hár bir adamnan ekonomikalıq pikirlewdi úyreniw talap etiledi. Bazar ekonomikası shárayatında bul talap ele de kúsheyip barmaqta. Jaslarımızdıń ekonomikalıq sawatxanlıǵın asırıw ushın mámleketimizde ulıwma orta bilim beriw mekteplerinde «Ekonomikalıq bilim tiykarları» hám de «Isbilermenlik tiykarları» pánleri oqıtılıp kelinbekte. Barlıq tarawlarǵa innovaciyalıq ideyalar, pikirler kirip kelmekte. Barlıq pánler sistemasında jańalıqlar, sabaq ótiwdiń jańa usılları, jańa pedagogikalıq texnologiyalar arqalı sabaq procesiniń sapası, mazmunı hám qızıqlılıǵı oqıwshılardıń da dıqqatın ózine tartpaqta. Házirgi kúnde mámleketimizdiń barlıq mekteplerinde óz jumısın alıp barıp atırǵan oqıtıwshılar zamanagóy oqıtıw metodların basqıshpa-basqısh jaratıp, sabaqlardı shólkemlestiriwde hár qıylı interaktiv metodlardan paydalanıp kelmekte.

L.N.Vavilova, T.S.Panina interaktiv oqıtıw usıllarınıń funkciyaları boyınsha úsh gruppǵa ajıratadı: tartıslı (dialoglı, grupp talqılawı, ámeliyattaǵı jaǵdaylardı analizlew); oyınlı (didaktikalıq hám dóretiwshilik oyınları, sonday-aq biznes hám rol oynaw, shólkemlestirilgen hám iskerlik oyınları); treningli (kommunikativ treningler, sezgirlik treningler) [1].

Oqıtıwdıń zamanagóy metodların qollaw oqıtıw procesinde joqarı nátiyjelilikke erisiwge alıp keledi. Bul metodlardı hár bir sabaqtıń didaktikalıq wazıypasınan kelip shıǵıp tańlaw maqsetke muwapıq boladı. Dásturiy sabaq túrin saqlap qalǵan halda onı bilim alıwshılar iskerligin aktivlestiretuǵın hár túrli metodlar menen bayıtıw, bilim alıwshılardıń ózlestiriw dárejesiniń ósiwine alıp keledi.

Interaktiv metodtı qollanıwda eń baslı roldı oqıtıwshınıń ózi atqaradı. Bir qatar rawajlangan mámleketlerde tálim-tárbiya procesiniń nátiyjeliligine kepillik beriwshi zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardı qollaw boyınsha úlken tájiriye tiykarların shólkemlestiriwshi metodlar interaktiv metodlar ataması menen atalıp kelinbekte. Interaktiv metodlar házirgi waqıtta eń kóp tarqalǵan hám barlıq túrdegi bilimlendiriw tarawlarında keń qollanılıp atırǵan metodlardan esaplanadı. Sonıń menen birge, interaktiv metodlardıń túrleri kóp bolıp, tálim-tárbiya procesiniń derlik barlıq wazıypaların ámelge asırıw maqsetleri ushın saykesleri házirgi waqıtta ámelde qollanılıp kelinbekte. Innovacion texnologiyalar pedagogikalıq process hám de oqıtıwshı hám oqıwshı arasında jańalıq, ózgerisler kirgiziw bolıp, onı ámelge asırıwda tiykarınan interaktiv metodlardan paydalanıladı.

Ulıwma bilim beretuǵın orta mekteplerde «Ekonomikalıq bilim tiykarları» hám «Isbilermenlik tiykarları» pání oqıwshılardı talap hám usınıs nızamı, islep shıǵarıw hám onıń faktorları, tutınıwshılardıń dáramatları hám qárezetleri, ekonomikalıq qarar qabil etiw, isbilermenliktiń mazmun mánisi, jeke tártiptegi isbilermenlik, mikrofirma ham kishi kárxanalar, salıqlar haqqında, marketing haqqında, miynet resursları, bank kreditleri hám basqa da tiykarǵı túsinipler úyretilep barıladı. Bul oqıwshılardı